

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1078402/6

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד, הרב שמואל אברהם חזן, הרב רפאל זאב גלב

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד רינה פוליטי)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד רענן כספי)

הנדון: גירושין - חיוב או כפיה בטוענת 'מאיס עלי'

החלטה

הצדדים נישאו כדת משה וישראל ביום ה' סיון תשס"ו (4.6.2006), ולהם שלשה ילדים קטינים, שני בנים ובת אחת. החל מתאריך כ"ט אייר תשע"ו (6.6.2016) הם גרים בנפרד.

תביעות רכוש, מזונות ומשמורת הילדים מונחות בפני ערכאה משפטית אחרת. האישה פתחה בבית הדין תיק תביעת גירושין וכתובה אך הסכימה שתביעת הכתובה תידון לאחר הגירושין, מאידך הבעל הגיש תביעה לשלום בית ולחילופין תביעה לגירושין.

התקיימו שני דיונים. ביום ד' אלול תשע"ו (7.9.2016) וביום כ"ז טבת תשע"ז (25.1.2017).

בית הדין נתן שלוש החלטות. האחת ביום ד' אלול תשע"ו (7.9.2016) שבעיקרה נאמר: "בזכות המבקש לעשות ככל שביכולתו על מנת לשכנע את המשיבה לשקם חייהם המשותפים". החלטות נוספות ניתנו ביום כ"ח טבת תשע"ז (26.1.2017) וביום ט"ז שבט תשע"ז (12.2.2017). תורפה של ההחלטה האחרונה היא "על הצדדים להגיש סיכומיהם".

כמו כן הונחו בפנינו כתבי התביעה של הצדדים, תביעת האישה לגירושין, כתב הגנה של הבעל ותביעת הבעל לשלום בית ולחילופין תביעה לגירושין. בנוסף הוגשו סיכומי הצדדים כפי שהתבקשו בהחלטת בית הדין הנזכרת לעיל.

תיאור העובדות

כאמור, לפנינו תביעת גירושין של האישה, אך הבעל מסרב לגירושין בטענה כי רצונו בשלום בית. נציג בקציר'ת האומ'ר את טענות ומענות הצדדים כפי שעולה מכתבי התביעה וההגנה ועל פי הדברים שנאמרו בדיונים. מעיון בכל הנתונים שבפנינו עולה תמונה שונה.

את רצונה הכנה של האישה בגירושין אין צורך להוכיח שהרי הדברים מתבארים לא רק מעצם בקשתה לגירושין אלא מתוך כלל ושלל הטענות אשר נשמעו מפיה (כמהלך שני הדיונים) ומפי כתבה (בחומר שהוגש לפנינו) כאשר הטיחה בבעלה טענות קשות וחריפות על אלימות מילולית ופיזית, על השפלות וזלזול וקריאות גנאי לעיני הילדים, מונע ממנה ללכת לבית הוריה,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אינו מפרנס זה שש שנים, הכריח אותה לקיים יחסי אישות בזמן נידתה (הגם שבני הזוג הינם שומרי מצוות), הכריח אותה לעשות הפלה, ועוד ועוד.

אך לאחר העיון בכל החומר שבפנינו מתרשם בית הדין בצורה ברורה שגם הבעל אינו מעוניין כלל בשיקום הנישואין, זאת לאור שלל טענותיו הקשות נגד אשתו שנשמעו מפיו ומפי כתבו. בין השאר טען הבעל שאשתו אינה הולכת בצניעות, פרועת ראש ובלבוש חשוף, מונעת מהילדים ללכת לבית הכנסת ולשיעורי תורה, אינה מכבדת ואף מזלזלת בבעלה. היו התפרצויות זעם של האישה כלפי הבעל, וזאת אף בפני הילדים. הוא למעשה משמש כעקרת הבית. לאישה הפרעות נפשיות הקשורות ליחסי אישות, והצדדים לא קיימו יחסי אישות תקופה ארוכה זאת כתוצאה ישירה מבעיות הנפשיות שלה. הבעל מכחיש כל האשמות שיוחסו לו ודוחה כל טענות האישה בשלל ביטויים: "כל האשמות שלה חסרות שחר", "שקר וכזב", "עלילות שוא", "עורבא פרח", "נעדר כל אחיזה מהמציאות", "מופרכות ושקריות".

בית הדין מעלה תמיהה איך אחר כל הטענות הנ"ל ובאותה נשימה טוען הבעל כי הוא חפץ בשלום בית, ומבקש שבית הדין יורה לאישה ללכת עמו ליעוץ זוגי, ומוסיף בבטחה שאינו רואה שום סיבה לגירושין. בית הדין מתרשם שטחו עיני הבעל מראות את המציאות העגומה אליה נקלעו הצדדים עד שאינו מבין מה מקור המאיסות של האישה כלפיו.

מתוך העיון בכל החומר שבתיק ולאחר שמיעת טענות ומענות הצדדים נראה ברור כי אין לפנינו באמת שתי בקשות ודרישות הסותרות אחת את השניה קרי דרישת האישה לגירושין ומנגד דרישת הבעל לשלום בית, כאשר האחד חפץ בכל ליבו בפירוק הנישואין והשני חפץ בכל מאודו בשיקום הנישואין, אלא נראים הדברים שחיי הנישואין של הצדדים הגיעו לקיצם. השנאה בין הצדדים גברה ועלתה על גדותיה, והשמים בינו בינה, וכשם שהאישה חפצה להתגרש כך הבעל חפץ בכך.

בית הדין מתרשם שדרישת הבעל לשלום הבית אינה כנה, אינה אמיתית וחסרה כל יסוד. נראה בעליל כי הבעל מעכב את הגט כקלף מיקוח, ואינו רוצה לתת הגט רק לאחר שיתבררו אצלו שאר התביעות המונחות בפני ערכאה אחרת.

הואיל ובית הדין סבור שאין תוחלת לחיי הנישואין וכמו כן לא עומדת בפנינו תביעה לכתובה, אין בית הדין חותר למצוא את האשם בפירוק הבית. תביעת האישה לגירושין כנה כאמור, הצדדים חיים בנפרד כבר שנה ולא נראה שמצב זה עשוי להשתנות. והשאלה העומדת לפתחנו היא האם על פי הטענות שטענה האישה ניתן לחייב את הבעל בגירושין כאשר הוא מסרב לתת גט בטענה שפניו לשלום בית.

דיון והכרעה

העולה מטענות האישה שיש כמה עילות שבגינן היא תובעת גירושין. העילות הן: היא סבלה מאלימות, הבעל אינו זן ואינו מפרנס, הבעל כפה עליה יחסי אישות בזמן נידותה, הבעל מנע ממנה ללכת לבית הוריה. עילות אלו ככל שהן נכונות, עשויות לחייב את הבעל במתן גט, אך אין לפנינו עדויות והוכחות ברורות לטענות האישה, ואף ישנה הכחשה גורפת מצד הבעל לכל טענות אלו, והוא טוען שלא הוא אשם בכל המצב.

אך בית הדין מתרשם מדברי האישה, שהתנהגות הבעל לאשתו, כפי שתיארה בפנינו הובילו את האישה למצב בו היא שונאת ומואסת בבעל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראה בשו"ת משפטי שמואל (ורנר מהדו"ת סי' כ"ב) שכתב שדין מאיס עלי באמתלא ברורה היינו שהגם שהגורם למאיסות הוא בפני עצמו אינו מהווה עילה מספיקה לחיוב גט אך כיון שהוא גורם למאיסות שלה זה עצמו דין מאיס עלי, עיי"ש, והובא באוצר הפוסקים (שם אות י').

והגם שהאישה לא אמרה מפורש במהלך הדיון שבעלה "מאוס עליה" [זה מופיע אמנם בכתב התביעה] ראה בפד"ר חלק ט' (עמ' 183 פס"ד של הרה"ג ח. ג. צימבליסט) שאין צריך לומר מפורש "מאיס עלי" אלא כל שמוכח מדבריה שאינה רוצה בו בשום פנים ויש אמתלאה לדבריה שלא משום שנתנה בעינה באחר או בממון הוא שאומרת כן אלא שבאמת ובתמים היא ממאנת בו כל זה הוא בכלל מאיס עלי, עיי"ן שם והובא כל זה באוצר הפוסקים (שם). ועיי"ן עוד בזה בשו"ת יחווה דעת ח"א (סי' י"ג, לאמור"ר זצ"ל).

ונמצא שעיקר עסקנו הוא האם הגדרת אישה זו כדין מורדת דמאיס עלי והאם במורדת דמאיס עלי ניתן לחייב את הבעל במתן גט.

א. הגדרת מאיס עלי

ראשית נדון בעצם מעמדה של האישה האם דינה כמורדת דמאיס עלי. נצטט את לשון הרמב"ם (הלכות אישות פרק יד' הלכה ח') שהשולחן ערוך הביאו להלכה (אבן העזר סימן עז' סעיף ב') וזה לשונו:

האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת, ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתי ויאני יכולה להבעל לו מדעתי וכו'.

וכבר דייקו הפוסקים בדבריו שנראה שמורדת דמאיס עלי הוא דוקא באופן שאומרת שמחמת המאיסות אינה יכולה להיבעל לו. והרי לפנינו לא שמענו מפי האישה שמואסת בו ואיני יכולה להיבעל לו.

אך דעת הרבה פוסקים שלשון זה של הרמב"ם הוא לאו דווקא, ואישה תחשב מורדת דמאיס עלי גם אם המאיסות נובעת מחמת מעשיו הרעים או מידותיו של הבעל עד שאין היא יכולה לחיות במחיצתו, עיי"ן אוצר הפוסקים (שם אות ט') בשם נתיבות המשפט (דף רי"ז טור ג') שדייק שכן היא דעת מהר"א ששון בתורת אמת (סי' קפ"ו) וכ"ה בשו"ת בצל הכסף (ח"ב סי' י' דף ל"ה טור א') ובפד"ר (ח"ט עמ' 183) ועיי"ן עוד בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' י"ג לאמור"ר הגרי"ח חזן זצ"ל) שגם כן הביא דעת מהר"א ששון הנ"ל שכל שאמרה איני רוצה בו, שנאתיו, לא נקרא עוד בעלי, דין מאיס עלי יש לה. וכן הוכיח מדברי הרמ"א שכתב וכל זה באינה נותנת אמתלא לדבריה אבל בנותנת אמתלא לדבריה כגון שאמרה שאינו הולך בדרך ישרה ומכלה ממונו וכו'. והביא שכן הביא הבאר היטב בשם הרש"ל (סימן ס"ט) שכל שמאוס עליה מחמת מעשיו הרעים דין מאיס עלי יש לה. ושכן כתב בשו"ת משפט וצדקה ביעקב (ח"א סי' פ"א) בשם המרבי"ץ [מו"ה מרדכי בירדוגן] ועיי"ן עוד שם ביחווה דעת (ח"ג סי' ל"ז).

ב. מאיס עלי כשתובעת כתובתה

והנה כאמור, אישה זו דינה כדין מורדת דמאיס עלי, אך יש לדון האם אף באופן שתובעת כתובתה ותביעות ממוניות אחרות המונחות בערכאה משפטית אחרת, האם עדיין ניתן לדונה בכל זאת כדין מורדת דמאיס עלי. ונקדים ונאמר. הנה ידועה שיטת הרמ"א (סי' ע"ז סעיף ב') שכתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ודוקא שמבקשת גט בלא כתובה, אבל אם אומרת יתן לי גט וכתובתי, חיישינן שמא נתנה עיניה באחר, ויש לה דין מורדת דבעינא ומצערנא ליה.

והבית יוסף (שם) הביא את תשובת הר"ן (סי' י"ג) שהוא מקור דברי הרמ"א בזה:

ודע עוד שהאומרת מאיס עלי שדנין אותה על פי המשפטים האלה, דוקא באומרת מאיס עלי ואיני רוצה בו ולא בכתובתי, אבל האומרת מאיס עלי ורוצה אני להתגרש וליטול כתובה, חוששין שמא עיניה נתנה באחר וחזר דינה לדין המורדת, וכן פירש"י [...] וכן דעת הרשב"א בתשובה.

והנה אם כפשוטם של דברים אלו נמצא שגם כאן אין דינה כמורדת דמאיס עלי שהרי היא תובעת כתובתה וחזר דינה להיות כמורדת רגילה (הטוענת בעינא ליה ומצערנא ליה). אך נראה לומר שלא על מקרה דנן נאמרה הלכה זו. שהרי אישה זו לא מתנה את הגירושיין במתן כתובה ותביעות ממוניות אחרות אלא רצונה הוא בפירוק הנישואין עוד קודם שנפסק דינה לגבי שאר התביעות זאת אומרת שהיא מוכנה לגירושיין ללא תנאי בזכות ממוניות ויתכן שהיא לא תזכה בכל מה שמבקשת ואף לא בכתובה ונמצא שרצונה לגירושי מחמת מאיסות היא כנה.

ועיין בשו"ת יחוה דעת ח"א (סי' י"ג לאמור"ר הגרי"ח זצ"ל) שכתב בביאור דעת הרמ"א:

וההוכחה לכך היא משלא ויתרה על כתובתה, שאם הוא היה שנוא לה בעצם, היתה מוותרת גם עליו וגם על הכתובה שתקבל ממנו, ורק שיגרש אותה, ומשלא ויתרה מוכח שאינו שנוא לה אלא שהיא מנסה לשכנע אותו בעיניו הפרישות אולי מתוך כך תקע נפשו ממנה ויגרשה בכתובה, וכל עוד שלא פרע לה כתובתה היא מוכנה לשבת איתו ואין לה שום צער בחברתו, מה שאין כן אם היה מאוס עליה מחמת איזו סיבה שתהיה, אין לה שום רצון לשבת איתו עוד, וכל רצונה הוא רק שתתגרש ממנו גם בלי כתובה. ולכן כתב הרמ"א ז"ל בשם הפוסקים שאם דרשה כתובה דין מורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה יש לה, שאף על פי שהיא טוענת מאיס עלי, אינה נאמנת, שאם כן לא היתה מבקשת כתובה, שזה מוכיח עליה שהיא עדיין אוהבת אותו אלא שרצונה לצערו.

ונמצא שבמקרה שלפנינו שלמעשה היא מוכנה להתגרש עוד קודם תביעת הכתובה הגם שרצונה אחר כך לתבוע הכתובה אבל סוף סוף היא אינה מתנה את הגירושיין בזה.

ואף גם זאת דעת כמה פוסקים שדין זה שאם תובעת כתובתה אין לה דין מאיס עלי אינה הלכה פסוקה, אלא היא סברא, ואם נראים דבריה אמתיים שבאמת הוא מאוס בעיניה והוא הגורם לתביעת הגירושיין שלה, בזה גם אם תתבע כתובתה עדיין יש לה דין מאיס עלי.

עיין בפד"ר חלק י"א (עמ' 203 מהר"ש דיכובסקי) וחלק י"ב (עמ' 371 א. הורביץ נ. בן משמעון א. צ. שיינפלד) שהביאו דברי החזון איש (סימן ס"ט אות ד') שכתב וזה לשונו:

נראה דכל שיש רגלים לדבר וניכרים דבריה אף אם תובעת כתובתה לא הפסידה דין מאיס עלי, אלא בסתמא סמכינן אהא דמוותרת על כתובתה וחזינן שקשה לה להיות תחתיו ואינו מחמת כעס לזמן ולא תלינן בנתנה עיניה באחר דהיה הדבר ידוע בין השכנים, אבל באינה מוותרת על כתובתה מספקינן שאין הדבר קשה עליה אלא בסיבות קלות בחרה להתגרש ממנו ומקוה לאחר, שחושבת שיהיה לה טוב מהיות תחת בעלה הראשון וכו'. אבל הכא בסברא תליא מילתא וכו'.

וכן הוא בעזר משפט (סימן ו' עמוד נ' טור ב') שכתב וזה לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהלכה זו אינה כהלכתא בלא טעמא אלא סברא היא שהואיל ובמאס עלי יש צורך שתיתן אמתלא לדבריה למה אינו מקובל עליה וכו' כלומר שעליה לשכנע את בית הדין כי טענתה שבעלה מאיס עליה כנה היא, ולכן אם היא תובעת כתובתה הרי תביעה זו מערערת את נאמנותה ויש בה כדי לעורר חשד כי הדברים על המאיסות כבעלה אינם אלא תואנה ותחבולה כדי להוציא ממון וכו' ואם כן במקום אשר תביעת הכתובה לפי נסיבותיה אינה מערערת את שכנועו של בית הדין בנאמנות הטענה מאיס עלי ובכנות האמתלא, הרי אז יפסקו בית הדין דין מאיס עלי גם אם היא תובעת הכתובה.

והובא גם בפד"ר חלק ו' (עמ' 335) וחלק י"ד (עמ' 26 מהדיינים ח. ג צימבליסט ע.י אזולאי וב. לוי). ובשו"ת יביע אומר חלק ה' (סימן י"ג אות ו') הביא גם הוא את דבריו של העזר משפט עיין שם עוד מה שכתב על זה.

ואגב בכלל עצם דינו של הרמ"א אינו מוסכם עיין בשו"ת יביע אומר (שם) ובשו"ת יחוה דעת ח"ג (סימן ל"ז לאמור"ר הגר"ח זצ"ל) שהביאו מהחקרי לב (סימן ל"ה) שכתב בשם תשובת הרא"ש (כלל מ"ג סימן י"ד) והביא דבריו לחם רב (סימן נ"ג) שחולק על הר"ן בזה ואף בתובעת כתובתה דינה כדין מאיס עלי.

ומעתה הבוא נבוא לדון האם ניתן לחייב את הבעל במתן גט בטענת מאיס עלי.

ג. כפייה בגט - במאיס עלי

ידועה שיטת הרמב"ם שבטענת מאיס עלי כופין את הבעל לגרש, וזה לשון הרמב"ם (פ"ד מאישות ה"ח):

האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת, ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה.

והטור והב"י (סי' ע"ז) הביאו דעת הרמב"ם אמנם הב"י הביא שרבים חולקים עליו בזה ושואין כופין את הבעל לגרש והיא דעת ר"ת הובא בתוספות (כתובות סג: ד"ה אבל) והרא"ש שם.

וכתב עוד הרא"ש בתשובה (כלל מג סי' ו) וז"ל:

אף על פי שרבינו משה כתב דכי אמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא רבינו תם ור"י חולקין עליו וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא למה נכניס ראשינו בין הרים גדולים לעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר אשת איש ועוד כי בעוונותינו בנות ישראל הן פרוצות בזמן הזה ואיכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר וכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל.

ובתשובה אחרת (שם סי' ח) כתב וזה לשונו:

כי בהכרח נתנת הגט ראיתי לרבותינו חכמי אשכנז וצרפת מתרחקין עד הקצה האחרון בכל מיני הרחקות כפיית האיש לגרש בעסק מרידת האשה כי נראה להם דברי רבינו תם וראיותיו עיקר וראוי לסמוך עליהם ואף אם היו הדברים מוכרעים צריך אדם להרחיק עצמו מספק אשת איש ומלהרבות ממזרים [...] והאידינא נראה הענין בהיפך, בנות ישראל בדור הזה שחצניות הן [ו]אם תוכל האשה להפקיע את עצמה מתחת בעלה באומרת לא בעינא ליה, לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, ויתנו עיניהן באחר וימרדו בבעליהן על כן טוב להרחיק הכפייה.

ואף על עצם סברת הרמב"ם חלק הרא"ש שם:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויותר התימה הגדול על הרמב"ם שכתב (פי"ד ה"ח) אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו לשעתא לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה. ומה נתינת טעם לכופ האיש לגרש ולהתיר אשת איש? לא תבעל לו ותוצרר אלמנות חיות כל ימיה, הלא אינה מצווה על פריה ורביה (יבמות סה: [וכי] בשביל שהיא הולכת אחר שרירות לבה ונתנה עיניה באחר וחפצה בו יותר מבעל נעוריה נשלים תאותה וכופ האיש שהוא אוהב אשת נעוריו שיגרשנה? חלילה וחס לשום דין לדון כן.

וגם הרב המגיד (שם) כתב וזה לשונו:

וכבר פשטה הוראה בכל ארצותינו שלא כדברי רבינו בזה שאין כופין את האיש לגרש ולא עוד אלא שאפילו היה הדין כדבריו היה ראוי לגדור בזה משום פרוצות ומשום קלקול הדור שלא תהא אשה נותנת עיניה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה כל שכן שהם ז"ל הכריחו והוכיחו שאין כופין אותו מן הדין.

עוד הביא הבית יוסף שם דעות החולקים על הרמב"ם הרב המגיד, הריב"ש (סי' קד), הר"ן (סי' סב) ומהרי"ק (שורש כ"ט ושורש ס"ג ענף ד). וכתב שם המהרי"ק שזהו דבר פשוט שכן הסכימו כל הפוסקים האחרונים, עיין שם. וכן הוא דעת הר"ן (כז:): הרי"ף (כז:). והרמב"ן (סג: ד"ה ובמקצת) והרשב"א בתשובה.

ועיין עוד באוצר הפוסקים (שם סקט"ז אות א') שהביאו עוד רבים מהפוסקים הראשונים שחלקו על הרמב"ם בזה. ושם (אות ד') הביאו עוד רבים מהפוסקים האחרונים שגם כן לא קיבלו הוראת הרמב"ם בזה, עיין שם.

ולכן הגם שלשון השו"ע (סי' ע"ז ס"ב) היא העתקה של הרמב"ם אך בדבר אחד שינה מלשונו. מה שכתב הרמב"ם 'כופין אותו לשעתו שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה' שינה השו"ע וכתב 'אם רצה הבעל לגרשה'. וזה לשונו:

האשה שמנעה בעלה מתשמיש, היא הנקראת מורדת, ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי [...] אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל.

ועיין עוד בחלקת מחוקק (סק"ה) ובבית שמואל (סק"ז) וביאור הגר"א (סק"ה) שנקטו בפשיטות שדעת השו"ע היא דלא כהרמב"ם הסובר שכופין לגרש.

ד. חובה לגרש / מצוה לגרש - במאיס עלי

אמנם עדיין יש לדון האם מה שנחלקו על הרמב"ם הוא שאין כפייה על הבעל או אף אין עליו חובה לגרש וגם שאלה זו מצינו שבמחלוקת הפוסקים היא שנויה.

ידועה שיטת רבינו יונה הובא בשיטה מקובצת (כתובות ס"ד א') שכתב:

דאף על גב דאין כופין לתת גט באומרת מאיס עלי היינו כפייה בשוטים אבל בית דין מודיעים לו שמצוה עליו לגרשה ונותנין לו עצה שיגרשנה ואם לא יגרשנה האי מאי דאמרינן האי מאן דעבר אדרבנן מצוה למקרייה עבריינא ורבינו תם ז"ל היה אומר שאפילו זה לא נאמר לו אלא שאם יבא לימלך אם יגרשנה בלא כתובה בית דין נותנין לו עצה שיגרשנה לאלתר.

ויש שדייקו מדבריו אלו של רבינו יונה שיש לכלל הפחות חובה [מצוה חיובית] על הבעל ליתן גט. אך כבר עמדו על לשון הרבינו יונה הנ"ל שנראה כסתירה בדבריו בתחילה "כתב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מודיעין לו שמצוה לגרשה" ושוב כתב "ונותנין לו עצה שיגרשנה" ובסוף כתב שאם לא יגרשנה נקרא עברייין.

וראיתי באוצר הפוסקים (שם בהערות אות רפ"ד) שהביאו דעת הדיין הרה"ג ח. איזרר הובאו דבריו בשורת הדין, שלמד בכוונת רבינו יונה שיש עליו חיוב מדרבנן ולכן נקרא עברייין, ודייק זאת שאם כוונתו שרק נותנים לו עצה אם כן במה חולק ר"ת שם עליו שהרי גם הוא ס"ל שרק נותנין לו עצה. ושוב ראיתי גם בפסק דין ביה"ד האזורי ירושלים (תיק מס' 1-21-9918) שעמדו על לשון זה של הר"י וכתבו שהעצה שנותנין לו הוא שלא יעבור על דברי חכמים שהרי יש עליו מצוה לגרש ושם יסרב יקרא עברייין ואילו לדעת ר"ת היא שרק נותנים עצה גרידא לגרש [לא מחמת המצווה כי גם מצווה אין לו לדעת ר"ת] ע"ש.

עוד הביאו באוצר הפוסקים (שם) שכדעת הר"י כ"ה במאירי (שם) שג"כ למד שהגם שלא כופין אך מחייבין אותו. ובשו"ת משפטי שמואל (ורנר, מהדו"ת סי' כ"ב אות ד') למד בכוונת המאירי שזו כדעת רבינו יונה הנ"ל. וכ"ה דעת הישכיל עבדי ח"ו (סי' כ"א אות ב' ח') ובשו"ת דברי שלום (משאש, סי' י"ז) שהדיינים במרוקו מו"ה מתתיהו סרירו אבנר ישראל צרפתי ורפאל אבן צור פסקו שבטוענת מאיס עלי מחוייב מהדין לגרשה ועיין עוד בשו"ת תבואות שמש (סו"ס ל"ט), ע"ש.

מאידך הביאו (שם) דעות החולקים על הר"י ודעתם כדעת ר"ת הנ"ל שגם אין עליו חיוב לגרש. כן הוא דעת הריטב"א (ס"ג) בשם ר"ת. וכן הוא דעת הגהות מרדכי (סי' ר"צ) בשם ספר הישר ובמרדכי (סי' קפ"ו) בשם מהר"ם מרוטנבורג ובבית אפרים (סי' קכ"ט). ועיין עוד בזה בפד"ר חלק ב' (עמ' 194) ובפד"ר חלק י"ב (עמ' 338) ועוד.

ועיין עוד בפד"ר חלק ז' (עמ' 201 בפני הדיינים י. נסים י.ש. אלישיב וא. גולדשמידט זצ"ל) שכתבו בתחילה שהגם שלא כופין אך אולי יש עליו חובה לגרש. ושוב הביאו לדייק מתשובת הרא"ש (כלל מ"ג, הובא לעיל) שנראה שגם חיוב אין עליו. וזה לשון הרא"ש שם:

ויותר התימה הגדול על הרמב"ם שכתב (פי"ד ה"ח) אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו לשעתא לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה. ומה נתינת טעם לכופף האיש לגרש ולהתיר אשת איש? לא תבעל לו ותוצרר אלמנות חיות כל ימיה הלא אינה מצווה על פריה ורביה (יבמות סה: [וכי] בשביל שהיא הולכת אחר שרירות לבה ונתנה עיניה באחר וחפצה בו יותר מבעל נעוריה נשלים תאותה ונכופף האיש שהוא אוהב אשת נעוריו שיגרשנה? חלילה וחס לשום דייין לדון כן.

ולמדו מדבריו אלו שאף חיוב ליכא עליו, שהטעם לשלול הכפיה - וכי מפני שהיא אינה יכולה להבעל לו נכופף אותו, כוחו יפה אף לשלול חיוב בגט עיין שם. והביאו שם שגם דעת הרב המגיד (פי"ד מאישות ה"ח) כן שאין אף חובה אין על הבעל. והוסיפו שיתכן שאף בדעת רבינו יונה אין מקור לחייב וזה לשונם:

ואף גם לדעת רבינו יונה ז"ל אין אומרים לו חכמים חייבוך להוציא (עי' אה"ע סי' קנ"ד סעי' כ"א), אלא מודיעים לו שמצוה עליו לגרשה, ונותנין לו עצה שיגרשנה.

מאידך הביאו דעת הריטב"א (כתובות סג:) שנראה שסובר דחיובא איכא עליו לגרשה, וז"ל:

וכל גדולי הפוסקים הסכימו בזה לדעת ר"ת ז"ל שאין כופין בטענת מאיס עלי שמא עיניה נתנה באחר [...] וגדולה מכולן הא דתנן אלו שכופין אותן להוציא מוכה שחין ובעל פולפוס והנהו באומרת מאיס עלי דלא הוינא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהדיה כדאיתא בפרק המדיר (לקמן ע"ז א') ואפילו הכי טעמא דחזינן שהיא טוענת אמת הא לאו הכי אין כופין.

ומלשון הריטב"א שכתב טעמא "דחזינן שהיא טוענת אמת" דייקו מדבריו:

מבואר מדבריו ז"ל דבעצם הדין, אם באמת הוא מאיס עליה חייב לגרשה ואף היו כופין אותו על כך אלא דלמעשה אין כופין, משום דמאן מפסי, ומי הוא הבוחן כליות וחקר לב לדעת אם אמנם סיבת מרידתה הוא בגלל שהוא מאיס עליה. וכבר כתב הב"ח בדיני מאיס עלי דהרבה רקים ופוחזין שרויין נשותיהם עמהם בשלום ואינן מאוסים עליהם.

וסיימו בדבריהם שם:

ולכן אין מקום לכפיה משום חומר אשת איש גם בנותנת אמתלא הנראה לעיני בית הדין כמבוררת, אך בנוגע לחייבו בגט, בזה יש לומר דשפיר מחייבין ליה במתן גט בטוענת מאיס עלי באמתלא מבוררת. ממה שכתב המאירי (כתובות דף ס"ד) וקצת חכמי הדורות מפרשין בדבריהם יהיב לה גיטא שחייב, אלא שמכל מקום אין כופין אותו, ע"כ. מבואר דיש ראשונים הסוברים דנהי דאין כופין בטוענת מאיס עלי, מכל מקום חייב מן הדין לגרש אותה, עיין שם עוד.

ועיין עוד בפד"ר חלק ד' (עמוד 3 בפני הדיינים י. נסים - נשיא, הרבנים י. ש. אלישיב, ב. זולטי זצ"ל) שגם כן הסיקו שאף אין חובה על הבעל לגרש בטוענת מאיס עלי. והוכיחו זאת מדברי הרשב"א (המיוחסות לרמב"ן, סימן קל"ה), מדברי התוס' (כתובות דף ס"ג) וגם מלשון השולחן ערוך שכתב: "אם אמרה מאסתיה ואינה יכולה להבעל לו מדעתו **אם רצה הבעל לגרשה**". וגם מלשון הרמ"א שכתב: "דכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי, אבל בנותנת אמתלאה לדבריה [...] ואין כופין אותו לגרש ולא אותה להיות אצלו", ודייקו שאם נאמר דיש חיוב עליו לגרשה, פשיטא דאין כופין אותה להיות אצלו, ועל כורחך דאין חיוב על הבעל לפטור אותה בגט. עיין שם עוד.

ובהיותי בזה ראיתי שיש שרצו לדייק מדברי הרמ"א שדעתו שיש חובה עליו לגרש. דהנה הרמ"א (יור"ד סימן רכ"ח סעיף כ') כתב וזה לשונו:

איש ואשה שקבלו חרם או שנשבעו זה לזה לישא זה את זה, אין מתירין לאחד בלא דעת חבירו, דזה מקרי הטבה, שכל אחד רוצה לישא חבירו ונשבעו משום כך זה לזה. אבל אם האשה אומרת ששונאת אותו ונתנה אמתלא טובה לדבריה, מתירין לה שלא מדעתו, דאפילו אם כבר נשאה, האומרת מאיס עלי, חייב להוציא.

ומשמע שדעתו שבמאיס עלי יש חובה עליו לגרשה. ובאמת הט"ז (שם סקל"ד) העיר שמה שכתב הרמ"א שבמאיס עלי חייב להוציא זה כדעת הרמב"ם והרי אנו לא קיי"ל הכי, אמנם עיין ש"ך (שם סקנ"ו) שלמד שאין זה דומה לסימן ע"ז דשם מיירי באשה נשואה כבר וכאן באישה שבאה להינשא, וראה עוד בנקודות הכסף (שם) שבזה יישב את תמיהת הט"ז הנ"ל, ועיין עוד מה שכתב שם הגר"א (שם סקנ"ג).

אמנם ראיתי בשו"ת יביע אומר ח"ג (סי' י"ח אות י"ג) ובשו"ת משפטי שמואל (ורנר מהדו"ת סי' כ"ב אות ד') שלמדו בדעת הרמ"א כפשוטו שנכון שפסק דלא כהרמב"ם דס"ל שכופין, אך פסק שחובה יש עליו לגרש. והביא שכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר ח"ה (סי' כו אות ד) מדברי הנוב"י קמא (חיו"ד סי' סח), שמביא דברי הרמ"א הנ"ל לפסק הלכה ותומך בה יסודותיו, אלמא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיש לשיטה זו מקום להשתמש בה בכל עת מצוא לפי הענין ולפי צורך הזמן והשעה בהתאם למסיבות, והכל לפי ראות עיני הדיין. עכת"ד.

עוד כתב שם ביביע אומר הנ"ל:

וגם אני בעניי אומר שבזה הזמן דאחסור דרי בארצות החופש והדרור ואיש הישר בעיניו יעשה, ורבתה החוצפה בעולם, והנסיון הורה שכאשר עוזבות את בעליהן בטענת מאיס עלי, ואשתהווי אשתהו מבלי לפטרם בגט, הולכות ויושבות עם גברים אחרים, וגם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו. ומרבין ממזרים בעולם. ובכהאי גוונא אמינא קלקלתן תקנתן, דממ שכתב הרמב"ן (כתובות סג:), וחס וחלילה לא הייתי חולק על תקנת הגאונים לכופו להוציא, ולא עוד אלא שאני קורא תגר על האומרים שאין ראוי לילך אחר תקנתן אלא בדין התלמוד, אלא ראויים הם לשמוע להם ולעשות כתקנתן, אלא שעכשיו ראוי לחוש הרבה בדבר שלא לנהוג כן שכבר בטלה מפני פריצות הדור. היינו בזמנו שאף שהיו מעיזות לומר מאיס עלי, אבל לא הגיעו לשיא החוצפה לשבת עם גבר זר מבלי גט, כאשר עלתה בימינו בעוונותינו הרבים. אבל בעקבתא דמשיחא כי השתא ראוי להתחשב מאד בתקנת הגאונים. ומכל שכן כשהיא צעירה ויש חשש ממשי שתצא לתרבות רעה, ואין סיכויים כל כך שתחזור לבעלה. שנראה שהרוצה לעשות מעשה לכופו להוציא יש לו על מה שיסמוך. שהרי חזרה חששת הגאונים פן תצא לתרבות רעה למקומה. והכל לפי העת והזמן, עיין שם עוד.

וראה עוד בציץ אליעזר (שם) מה שהאריך בדין הכפייה במאיס עלי. ובפד"ר חלק ז' (עמ' 5) וחלק י"ב (עמ' 114 פסק דינו של הרה"ג י. קולין) מה שכתבו בדעת הרמ"א הנ"ל.

ה. הרחקות דרבינו תם [צווי הגבלה] - במאיס עלי

והנה אחר כל זאת לא עלתה בידינו הלכה פסוקה ומוסכמת שאכן ניתן לכל הפחות לפסוק על הבעל חובה לגרש, ומידי מחלוקת עדיין לא יצאנו, ובודאי שלחומר הדבר אין להקל ראש בזה וכפי לשונו של הרא"ש שהובא לעיל: "למה נכניס ראשינו בין הרים גדולים לעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר אשת איש". אך זאת ראינו שדעת הרבה מהפוסקים שהגם שאין חובה עליו לגרש אך מכל מקום אם יסרב ליתן גט ניתן להרחיקו בהרחקות דרבינו תם.

עיין בזה בשו"ת יביע אומר חלק ח' (חאה"ע סי' כ"ה) שכתב וזה לשונו:

והנה בשו"ת מהר"י קולון (שורש קב) כתב, הנה ידוע שרבינו תם הפליג לאסור לכופו את הבעל לגרש בטענת מאיס עלי, ושכל המעשה לכופו את הבעל לגרש, הרי זה טועה גמור, ומרבה ממזרים בישראל, ואף על פי כן כתב בתשובה המתחלת "מקול מחצצים", וזה לשונו: אך כל רבותינו שוו בדבר ותגזרו באלה חמורה, על כל איש ואשה מזרע בית ישראל והנלוים אליהם שלא יהיו רשאים לדבר עמו, ושלא לישא וליתן עמו, ושלא להרויחו להאכילו ולהשקותו וללוותו ולבקרו בחלותו, ועוד יוסיפו להחמיר כרצונם על כל אדם, אם לא יגרש ויתיר את אשתו, כי בזה אין כפייה עליו, שאם ירצה ימצא לו מקום ללכת שם, והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה, אך אנו נתפרד מעליו. עכ"ל רבינו תם. [וכן הוא בשינוי קצת בספר הישר בתשובה סוף סימן כד. ע"ש]. ומרן הבית יוסף (סי' קלד), העתיק תשובת מהר"י קולון הנ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן פסק הרמ"א בהגה (סי' קנד סכ"א) וזה לשונו: וכל שאין כופין אותו בשוטים אין מנדין אותו גם כן, אבל יכולים לגזור על כל איש ישראל שלא לישא וליתן עמו. וכתב הגר"א שם (ס"ק ס"ז), דהיינו טעמא מפני שיכול להינצל מזה על ידי שילך לעיר אחרת, וכל שאין עושים מעשה בגופו לאו עישוי מקרי, וכל זה עושים לו על שעבר על דברי חכמים. ע"כ. גם הלבוש (בסוף סי' קלד) כתב, ואף על פי שאין כופין עכשיו לשום איש לגרש את אשתו, והיינו נמי שלא להטיל עליו חרם שיגרשנה, אבל אם רואים בית הדין לפי ראות עיניהם שיש תקנת האשה בדבר, כגון שטוענת מאיס עלי וכיוצא בזה, ויראה לבית הדין שאין זיווגם עולה יפה, אפילו אין האיש מאותם שכופין להוציא, מכל מקום יכולים בית הדין להטיל חרם ביניהם שלא יהיו רשאים לדבר עמו וכו'. עכת"ד.

ועיין שם עוד שהביא עוד רבים מהאחרונים שהסכימו להלכה להורות כדעת ר"ת הנ"ל. וסיים שם שכן הסכימו עימו חברי בית דינו הדיינים א.י. ולדינברג י. קולין זצ"ל. ועיין עוד ביביע אומר ח"ז (סי' כ"ג) שנראה שזה אותו פסק דין על אותו מעשה המובא לעיל.

וכן ראינו שכך נהגו בבתי דינים להטיל הרחקות דר"ת בטענת מאיס עלי, עיין בפס"ד בי"ד הדין הגדול (תיק מס' 880581/1 ותיק מס' 810659/8) בפני דיינים צ. אלגרבל י. אלמליח שהסיקו שהגם שאין כופין ואף על חיוב גט דבר זה עדיין שנוי במחלוקת מכל מקום יש להטיל עליו הרחקות דר"ת והביאו שם דברי הפד"ר חלק י"ב (עמ' 337) שהעלו שבעת הצורך יש להטיל עליו הרחקות דר"ת ושכן הוא דעת הרה"ג ח. ג. צימבליסט הובאו דבריו בשורת הדין (ח"ה עמ' ר"ל-ר"ו) שצידד שיש להטיל עליו הרחקות דר"ת. והסיקו שם שאף אם לא נחליט על הבעל חיוב בגט מכל מקום יש להודיע לו שמצווה לגרש ובאם יסרב יש להטיל עליו הרחקות דר"ת, וסיום דבריהם שנותנים לו עצה לגרש ומודיעים לו שמצווה לגרש ואף אם יסרב יש להטיל עליו הרחקה דר"ת, עיין שם. וראה עוד בקובץ כנס הדיינים תשע"ה (עמ' 226) מאמרו של הרה"ג נ. פרובר שדיבר בארוכה בענין זה של מאיס עלי והביא מה שנכתב בפסק הדין הנ"ל ועוד הביא דעת הרה"ג ח. איזור שבמאיס לי בטענה מבוררת שלדעת רובא דרובא דהראשונים יש חיוב גט על הבעל הובא בספר שורת הדין ח"ב (עמ' ס"ד-ק"ד).

וראה עוד בפס"ד ביה"ד האזורי ירושלים (תיק מס' 9918-21-1) בפני הדיינים צ. אלגרבל י. אליעזרוב ח.י. רבינוביץ שכתבו שהגם שאין חובה על הבעל לגרש בטענת מאיס עלי, וזה מכיוון שהדבר עדיין שנוי במחלוקת הפוסקים, מכל מקום הביאו מה שכתב בספר הישר בשם ר"ת שמכל מקום יש לעשות הרחקות דר"ת. עיין שם מה שעמדו על הסתירה בדעת ר"ת האין מטילים עליו הרחקות כדי שיגרש בעוד שהוא דעתו שאף אין מצוה עליו לגרש עי"ש. וסיום דבריהם שם שלמעשה נהוג בבתי הדין לעשות הרחקות אלו, עי"ש.

זאת ועוד. ידועה בזה שיטת רבינו ירוחם שבתי דין משתמשים רבות בשיטתו לצרף אותו לסניף למתן חיוב גט לזוג כששניהם אינן מעוניינים זה בזו אך מסרבים לביצוע הגט בפועל וכבר חלף זמן של י"ב חודש מאז שהם פרודים.

וז"ל רבינו ירוחם (מישרים נתיב כג חלק ח דף סא טור א):

וכתב מורי אשמעאל כי נראה לו שאשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה והוא אומר אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט מסתברא דאין דנין אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו לאחר שנה כופין אותו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לגרש והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה.

וכבר דיברו בזאת שחיוב בגט כששניהם מורדים זה על זה, אין זה משנה מי מהצדדים אשם במצב או בסיבת מי נגרם הדבר מאחר וטענת עיגון היא עילה מספקת לחיוב בגט, ואף אם הצד המעגן אינו אשם בהפרת שלום הבית, היות ואין זכות למי מהצדדים לעגן את משנהו במקום ששניהם מורדים, ראה קובץ כנס הדיינים (תשס"ח - עמוד 114).

עוד ידועה שיטת רבינו חיים פאלג'י בספרו חיים ושלום (ח"ב סי' קי"ב) שכתב:

בדרך כלל אני אומר, כל שנראה לבית דין שזמן רב נפרדים ואין להם תקנה, אדרבה צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט, כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים [...] וידעו נאמנה כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקם זה מזה מחמת קנאה שנאה ותחרות, פעמים שהאיש רוצה לגרש והאשה אינה רוצה, וכדי להנקם מהאיש מעכבים הדבר שלא לשם שמים עתידין ליתן את הדין, וכמו כן להיפך כשהאשה רוצה [...] וכדי להנקם מהאשה מעכבים מלתת גט שלא לשם שמים, גם בזה לא בחר ד' ויש עונש מהשמים [...] והנני נותן קצבה וזמן לדבר הזה, דאם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו, וכבר נלאו לתווכ השלום ואין להם תקנה ימתינו עד שמונה עשר חודשים, ואם בינם לשמים נראה לבית הדין שלא יש תקנה לשום שלום ביניהם יפרידו הזוג ולכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני כדבר האמור.

ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ג (סי' י"ח אות י"ג) שעמד על דברי הגר"ח פ"ה הנ"ל שכתב "ולכופם לתת גט". וכתב על זה: "ואפשר דלאו כפיייה בשוטיין קאמר, אלא בדברים למקרייה עבריינא וכדומה. וכדעת רבינו יונה", עיין שם. ועיין עוד בזה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' ט"ו) ובפד"ר חלק ז' (עמ' 111) וחלק ט' (עמ' 150) וחלק י"ב (עמ' 203).

זאת תורת העולה:

האישה העומדת לפנינו דין מאיס עלי יש לה ובאמתלא מבוררת, והגם שלמעשה אין פוסקים על הבעל כפיייה לגט ואף לא לחייבו בגט, אך בהצטרף אותם העילות שגרמו למאיסות האישה, יש בהם כדי עילה מספיקה להורות לבעל לתת גט. ונוסף גם הוא שהתקווה לשלום בית נגוזה, ורצונו של הבעל לשיקום הנישואין, אינו עומד במבחן המציאות. לכן מודיעים לו שמצווה מוטלת עליו לגרש. ואם ימשיך לתת כתף סוררת ולא יציית להוראה בית הדין דעת הרבה פוסקים שניתן להרחיקו בהרחקות של רבינו תם.

למסקנת הדברים בית הדין פוסק:

- א. דוחים את תביעת הבעל לשלום בית.
- ב. מצוה על הבעל לגרש את אשתו.
- ג. על המזכירות לפתוח תיק לסידור גט ולזמן את הצדדים.
- ד. אם הבעל ימאן לציית להוראת בית הדין רשאית האישה להגיש בקשה להטיל על הבעל הרחקות של רבינו תם [צווי הגבלה].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההחלטה ניתנת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום י"א בסיון התשע"ז (05/06/2017).

הרב אברהם מאיר שלוש – ראב"ד הרב שמואל אברהם חזן הרב רפאל זאב גלב